

مکتبی پیشگام در وحدت ادیان

۴ فروردین ۱۴۰۲ ساعت ۱۷:۳۷

طالقانی در رابطه با همکاری خود با این تشکل و سایر تشکل‌های مشابه گفته است «چون احساس کردم که جوانان ما از جهت عقاید و ایمان در معرض خطر قرار گرفته‌اند... جلساتی برای عده‌ای از جوانان و دانشجویان درباره بحث در اصول عقاید و تفسیر قرآن تشکیل دادم و در دنباله این جلسات، انجمن‌ها و کانون‌های اسلامی تشکیل شد. مانند کانون اسلام، انجمن تبلیغات اسلامی و اتحادیه مسلمین، که هر کدام دارای نشریات منظم و فراخور افکار و وضع روز بود.»

دهه ۲۰ شمسی را می‌توان دهه رشد احزاب و گروه‌های سیاسی دانست که تحت عناوینی چون نهضت، جنبش و یا انجمن‌های مختلف فعالیت می‌کردند. این موضوع گذشته از شرایط سیاسی خاص آن دوره، متأثر از عوامل چون گسترش اندیشه‌های بهائیت و خطر نفوذ آنان در عرصه‌های مختلف بود. از این رو شاهد واکنش جریان‌های مذهبی در قالب انجمن‌هایی چون انجمن تبلیغات اسلامی هستیم. این انجمن با اهداف فرهنگی، تبلیغی و حتی سیاسی تشکیل شد و دست به فعالیت‌هایی در این عرصه‌ها نیز زد. انجمن تبلیغات اسلامی در راستای پیشبرد اهداف خود، از ابزارهای فرهنگی بیش از ابزارهای سیاسی سود جست.

تأسیس انجمن در دهه ۲۰

انجمن تبلیغات اسلامی در سال ۱۳۲۱ توسط شخصی به نام عطاالله شهاب‌پور تشکیل گردید. شهاب‌پور فردی مذهبی بود و قبل از تشکیل انجمن، در وزارت فرهنگ مشغول به کار بود و با نشریات متعددی همچون آیین اسلام همکاری می‌کرد و البته تحصیلات آکادمیک در دانشگاه تهران و دانشگاه کانادا در رشته حقوق داشت. شهاب‌پور، انجمن را با هدف تبلیغ دین اسلام و اشاعه توحید و تعمیم اخلاق اسلامی در ایران و سایر کشورهای جهان و پیراستن دین از خرافات و پیرایه‌ها و آگاه کردن جوانان و تحصیل‌کرده‌های امروزی به حقایق دین و فهماندن فواید دین برای سعادت جامعه و اهمیت دینداری برای زندگی فردی و اجتماعی و نشان دادن حقایق اسلام به زبان روز به وجود آورد. ۱

انجمن تبلیغات، خیلی زود توانست به یکی از تشکل‌های مهم دینی و سیاسی در بین جوانان تبدیل شود و توجه بسیاری از افراد اعم از روحانیون و روشنفکران را جلب نماید. از جمله افرادی که بعدها به همکاری با انجمن پرداختند می‌توان به آیت‌الله طالقانی اشاره کرد. او در رابطه با همکاری خود با این تشکل و سایر تشکل‌های مشابه گفته است «چون احساس کردم که جوانان ما از جهت عقاید و ایمان در معرض خطر قرار گرفته‌اند... جلساتی برای عده‌ای از جوانان و دانشجویان درباره بحث در اصول عقاید و تفسیر قرآن تشکیل دادم و در دنباله این جلسات، انجمن‌ها و کانون‌های اسلامی تشکیل شد. مانند کانون اسلام، انجمن تبلیغات اسلامی و اتحادیه مسلمین، که هر کدام دارای نشریات منظم و فراخور افکار و وضع روز بود.» ۲

انجمن تبلیغات اسلامی ابتدا در قالب فعالیت‌های فرهنگی به کار ترجمه و انتشار پرداخت و گزاف نیست اگر گفته شود همین موضوع، عامل مهمی در جذب علاقمندان به سوی انجمن بود. از جمله نشریاتی که انجمن منتشر می‌کرد مجد و نور دانش (ترجمان انجمن تبلیغات اسلامی) بود که به چند زبان زنده دنیا از جمله انگلیسی، فرانسوی و عربی منتشر می‌شد. در واقع شیوه خاص انجمن در تبلیغ مسائل دینی عاملی مهم در موفقیت انجمن و آغاز همکاری گسترده بسیاری از علاقمندان بود. چنانچه طبق آمارها، انجمن توانست در سراسر ایران پانزده هزار نفر را به عنوان همکار ثبت شده جذب و سازماندهی کند.^۴

از جمله مسائلی که توسط انجمن مورد تأکید قرار داشت و جز اهداف اولیه محسوب می‌شد موضوع گسترش بهائیت و مبارزه با آن بود که در آن دوره یعنی دهه ۱۳۲۰ تواسه بودند با استفاده از فرصت پیش آمده به ارکان مختلف جامعه نفوذ یابند. این انجمن در راستای مبارزه با اقدامات تبلیغی بهاییان و تلاش برای وحدت شیعه و سنی و ترویج اندیشه اتحاد اسلامی تلاش وسیع و مؤثری داشت و همین رسالت باعث شد تا مجتهدان و روشنفکران مسلمان زیادی با نامه‌های خود از انجمن حمایت نمایند.^۵

انجمن در مسیر اهداف و فعالیت‌های خود با برخی از گروه‌های و جریان‌های سیاسی مشابه خود نیز همکاری نمود و با برخی از آنان در برخی از زمینه‌ها به ائتلاف هم پرداخت. چنانچه مدیران چهار نشریه دنیای اسلام، نور دانش، پرچم اسلام و آیین اسلام، انجمن مطبوعات دینی را در سال ۱۳۲۷ تأسیس کردند با هدف پشتیبانی جراید دینی از یکدیگر و شور در امور اسلامی در مواردی که نیازمند فعالیت مدیران جراید دینی بود.^۶

انجمن تبلیغات اسلامی در طول فعالیت خود توانست نسبت به برخی از حوادث سیاسی آن دوره واکنش نشان دهد و با موضع‌گیری‌های خود مانع از برخی تحولاتی گردد که از نظر انجمن ضد دینی و ضد مذهبی بود. از جمله این موارد می‌توان به واکنش انجمن به سخنان علی اکبر سیاسی، رئیس دانشگاه تهران و وزیر سابق فرهنگ، مبنی بر راه نیافتن دین به دانشگاه اشاره کرد که طی بیانیه‌ای، آن را خلاف قانون اساسی و از نظر اسلام و قرآن مردود دانستند.^۷ واکنش انجمن به تحولات سیاسی در حالی بود که این تشکل در بدو تأسیس خود اعلام کرده بود که با اهداف فرهنگی درصدد مبارزه با جریان‌های ضداسلامی است؛ اما عملاً در برخی از حوادث همچون نهضت ملی شدن نفت به همراهی با آن پرداخت.

به طور کلی انجمن اسلامی در طول فعالیت خود تاثیر بسزایی در رشد جریان‌های مشابه خود داشت و شعباتی از آن در شهرهای مختلف تشکیل شد. کانون نشر حقایق اسلامی از جمله مهمترین این نهادهاست که در مشهد توسط محمدتقی شریعتی پدر دکتر علی شریعتی پایه‌ریزی شد که هدف این تشکل هم به مانند انجمن تبلیغات اسلامی، نوگرایی دینی و زدودن خرافه‌پرستی بود. کانون نشر حقایق اسلامی، مهمترین تشکل دینی-سیاسی در مشهد در آن دوره بود و نخستین اقدام آن، در جریان نهضت ملی شدن نفت، استقبال از آیت‌الله کاشانی در مقام یک روحانی پیش‌قدم در نهضت ملی بود. در واقع کانون با این کار، برای اولین قدم به شکل عملی، شعار دین از سیاست جدا نیست خویش را به اجرا درآورد و خود را در اجرای مبانی و اصول خود پایبند و راسخ نشان داده بود. ۸. علاوه بر مشهد، شعباتی از انجمن در بسیاری از شهرهای بزرگ دیگر نیز تشکیل شد و با اهدافی مشابه به مبارزه فرهنگی و سیاسی در برابر جریان‌های ضداسلامی پرداخت.

سخن نهایی

انجمن تبلیغات اسلامی تا پیروز انقلاب اسلامی در قالب عناوین مختلف و اشکال متفاوت به حیات خود ادامه داد و الگوی بسیاری از تشکل‌های سیاسی و فرهنگی گردید. بعد از انقلاب نیز سازمان تبلیغات اسلامی متأثر از این تشکل به وجود آمد.

فهرست منابع

۱. محمد خالصی، آئین دین یا احکام اسلام، ترجمه حیدرعلی قلمداران قم، چاپخانه حکمت، بی تا، ص ۴۱۷ برگرفته از مقاله "درآمدی بر نوگرایی دینی در ایران" موسسه مطالعات و پژوهش‌های سیاسی.
۲. بهرام افراسیابی و سعید دهقان، طالقانی و تاریخ، تهران، انتشارات نیلوفر، چاپ دوم، ۱۳۶۰، ص ۶۴.
۳. بنیاد دائره‌المعارف اسلامی، دانشنامه جهان اسلام، جلد ۱، ص ۴۹۹۹.
۴. رسول جعفریان، جریان‌ها و سازمان‌های مذهبی (۱۳۲۰-۱۳۵۷)، تهران، نشر علم، ۱۳۹۲، ص ۵۸.
۵. جعفریان، همان، ص ۵۶.
۶. پروین قدسی‌زاد، سجاد راعی گلوجه و اصغر صادقی یکتا، جراید در ایران، دانشنامه جهان اسلام، جلد ۱۰، ۱۳۹۳.
۷. قدسی‌زاد، همانجا.
۸. پرستو کلاهدوزها و محسن بهشتی سرشت، "کانون نشر حقایق اسلامی در عرصه مبارزات ملی" جستارهای تاریخی، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی، سال پنجم، شماره دوم، (پاییز و زمستان) ۱۳۹۳، ص ۱۰۳.

آدرس مطلب :

<https://www.cafetarikh.com/news/49129/ادیان-وحدت-پیشگام-مکتب/49129>